

თ. მახარობლიძე

მოდალობის ზოგი საკითხისათვის ქართულში

მოდალობა ერთ-ერთი ყველაზე კომპლექსური თემაა ენათა სწავლებაში. ტერმინი „მოდალობა“ ტრადიციულად სამი მნიშვნელობით გამოიყენება იმის მიხედვით, თუ რა მიმართულების კვლევაა წარმოდგენილი - ლოგიკური, დისკურსული თუ გრამატიკული. ბოლო პერიოდში ამ ტერმინმა სრულიად განსხვავებული მნიშვნელობაც შეიძინა საენათმეცნიერო ლიტერატურაში, კერძოდ, იგი გამოხატავს მესიჯის გადმოცემის არხს - განსაკუთრებით ხშირია ამ მნიშვნელობით მისი გამოყენება ჟესტური ენების მკვლევართან. ნებისმიერ შემთხვევაში, თუნდაც ტერმინი „მოდალობა“ ოდენ გრამატიკული მნიშვნელობით რომ განვიხილოთ, იგი მაინც რჩება ურთულეს ენობრივ მოვლენად (Herrero-Blanco & Salazar-García. Acc. 2016 15.10.) ამ ეტაპზე მოდალობის საკითხი ქართულ ენაში ფაქტობრივად შეუსწავლელია. ამ თემაზე არის მხოლოდ ორიოდე სტატია ნ. შარაშენიძისა და ვ. ბოედერის.

მოდალობის კლასიფიცირება ხდება დეონტურ და ეპისტემურ მოდალობებად (Palmer 1979; Hoyer 1997). ეპისტემური მოდალობა გულისხმობს მოსაუბრის ცოდნას ან რწმენას, რის საფუძველზეც იგი აგებს თავის მსჯელობას საგნებთან ან მოვლენებთან დაკავშირებით (Hoyer 1997:42). დეონტური მოდალობა კი მოიცავს შესაძლებლობების ან საჭიროების თემას, რის მიხედვითაც მომავალში შესასრულებელი მოქმედებისთვის მოსაუბრე ან ნებართვას იძლევა ან რამე ტიპის ვალდებულებაში შედის (Hoyer 1997:43). ამ ორ ძირითად მოდალობას თავისი ქვეჯგუფები გააჩნია. ჩვენ აქვე უნდა დავამატოთ, რომ არსებობს მესამე, შერეული ფორმაც (რაზეც ჩვენ ქვევით ვისაუბრებთ). აღსანიშნავია, ის გარემოება, რომ ქართულში (და არა მხოლოდ ქართულში) ზოგჯერ რთულია ამ ორი ტიპის მოდალობის გამიჯვნა. საყურადღებოა, რომ ერთი და იგივე ნაწილაკი უნდა გამოიყენება მოდალობის ორივე სემანტიკის გადმოსაცემად.

ნებისმიერი ტიპის მოდალობის გადმოცემა შეიძლება მოხდეს შემდეგი სამი ტიპის კონსტრუქციით:

- წმინდა ზმნური კონსტრუქციით - მოდალური ზმნა პლუს ძირითადი ზმნა (მაგ., *მინდა წავიდე*)
- ნაწილაკიანი კონსტრუქციით - ნაწილაკი პლუს ძირითადი ზმნა (მაგ., *უნდა წავიდე*)
- შერეული ტიპის კონსტრუქციით - მოდალური ზმნა, ნაწილაკი და ძირითადი ზმნა (მაგ., *ვიცი, ნდა წავიდე*)

ეს უკანასკნელი ფორმა სემანტიკური თავისებურებითაც ხშირად შერეული ფორმაა - აქ გვაქვს როგორც ეპისტემური, ისე დეონტური კონტენტი.

თანამედროვე ქართულში მოდალობის კონსტრუქციებში შედარებით ხშირია შემდეგი ზმნური ფორმების გამოყენება: *მინდა*, *გინდა* (ეს ფორმა თავისუფალი არჩევანის კავშირდაც გამოიყენება), *უნდა* (ეს ფორმა ხშირად მოდალური ნაწილაკის ფუნქციით მუშაობს); *შეიძლება*, *შესაძლოა*, *ვფიქრობ*, *ვეჭვობ*, *ვვარაუდობ*, *ვგრძნობ*, *ცხადია*, *ნათელია*, *ვიცი*, *მითხრეს* და სხვ.

მოდალობის მეორე ტიპის კონსტრუქციის გადმოსაცემად ხშირია შემდეგი ნაწილაკების გამოყენება: *უნდა*, *ნეტავ*, *ლამის*, *თითქმის*, *ალბათ*, *კინაღამ*, *იქნებ*, *ეგებ/ეგების* და სხვ. ამ ნაწილაკთა დიდი ნაწილი (*უნდა* და *ნეტავ* ფორმათა გარდა) მიახლოებითობის სემანტიკას გვიჩვენებს. ძირითადი კომბინაციები შემდეგნაირია:

A. მიახლოებითი ნაწილაკი პლუს აორისტი იძლევა წარსული დროის

განუხორციელებელი აქტის სემანტიკას უარყოფითი რეზულტატით (მაგ. *ლამის მოვიდა*),

B. მიახლოებითი ნაწილაკი პლუს ოპტატივი იძლევა აწმყო დროის დაუსრულებელი

აქტის სემანტიკას, სადაც რეზულტატი ჯერ არ გვაქვს სახეზე (მაგ. *ლამის მოვიდეს*).

ზემოთ აღნიშნული მიახლოებითი სემანტიკის ფორმები ტ. კუტევას, ბ. აარტის, გ. პოპოვას და ა. აბის (2015) მიხედვით არის ე.წ. ავერტივები, ეს ავტორები თვლიან, რომ „ავერტივი არის ზმნის შეზღუდული სიტუაცია, რომელსაც ადგილი ჰქონდა წარსულში, ძალიან ახლოს იყო განხორციელებასთან, მაგრამ ვერ შედგა ზმნის აქტი“ (კუტევა და სხვ. 2015). მათივე ანალიზით, ავერტივის მახასიათებლებია:

1. კონტრაფაქტუალობა,
2. სრული წინაპირობა ზმნური აქტის შესრულებისთვის,
3. ზმნური აქტის შესრულების ნულოვანი რეზულტატი,
4. იმინენტობა,
5. წარსული დრო,
6. პერფექტულობა (კუტევა და სხვ. 2015).

ავერტივი საენათმეცნიერო ლიტერატურაში განიხილება, როგორც სემანტიკურად დამუშავებული გრამატიკული კატეგორია, რომელსაც მორფოსინტაქსურ დონეზე თავისი გარკვეული მარკირება გააჩნია. ჩვენ მიერ ზემოთ განხილული მაგალითი (*ლამის მოვიდეს*) უჩვენებს, რომ არც წარსული დრო და არც პერფექტულობა აქ არ არის აუცილებელი. ასევე ექვსი ქვეშ დგება ავერტივის მესამე მახასიათებელიც - ზმნური აქტის შესრულების ნულოვანი რეზულტატი. აქ პრაქტიკულად, დასაშვებია ნებისმიერი რეზულტატი, რადგანაც ჯერ არაა მოქმედება დასრულებული. ამ ტიპის ფორმები უნდა განვიხილოთ როგორც ე.წ. აპროქსიმატივები. ტ. კუტევას, ბ. აარტის, გ. პოპოვას და ა. აბის (2015) მიხედვით, ავერტივების სემანტიკა მოიცავს პროქსიმატივებს. ჩვენი დასკვნით, ეს არის ორი ერთმანეთთან ახლოს მდგომი კატეგორია, რომელთაც, შესაძლოა, საერთო მოდალური დომეინი ჰქონდეთ, მაგრამ ამ ტიპის პროქსიმატივები ვერ განიხილება ავერტივებად და ვერც მის ქვეკატეგორიად. თუკი ავერტივის ძირითადი მახასიათებელია პერფექტულობა, წარსული დრო და ზმნური აქტის რეზულტატის ნულოვანი კატეგორია, ამ B ფორმებისთვის (*ლამის წავიდეს*) ვითარება რადიკალურად განსხვავებულია: აქ ჯერ არ დამდგარა რეზულტატი (და ეს შეიძლება იყოს არა უარყოფითი, არამედ დადებითი შედეგითაც), არც წარსული დრო და არც პერფექტულობა აქ არ მოიაზრება. ავერტივსა და ამ ტიპის პროქსიმატივებს საერთო აქვთ იმანენტობა. აქ შეიძლება იყოს ორი ტიპის მიდგომა: შეიძლება ავერტივების მახასიათებლების შეკვეცა და ამით მისი სემანტიკის გაფართოვება ან ასეთი ტიპის პროქსიმატივებს ჩვენ, შესაძლოა, ვუწოდოთ ოპატატივის პროქსიმატივები ან იმინენტური პროქსიმატივები. ასეთი სახელდებები შემდგომი მსჯელობის საგანი უნდა გახდეს.

საინტერესოა ის გარემოება, რომ ქათულში აორისტიანი მოდალობის აპროქსიმატული ფორმები მთლიანად ემთხვევა ავერტივის არსებულ სემანტიკას (თავისი მახასიათებლებით), ხოლო ოპტატივის კონსტრუქცია უფრო იმპერფექტულია (მიუხედავად სრული ასპექტისა) და დაუსრულებელი მოქმედების შინაარსს გადმოგვცემს. როგორც წესი, ამ ტიპის კონსტრუქცია გადმოგვცემს შემდეგ შინაარსს: ზმნური მოქმედება მოულოდნელია, ან არასასურველი ან რაღაც თვალსაზრისით და (სავარაუდოდ) ამ აქტის შესრულება-შეუსრულებლობა მნიშვნელოვანია მოსაუბრისათვის.

რაც შეეხება პერფექტულობის საკითხს, მოდალობასთან მიმართებაში - აქ უნდა აღინიშნოს, რომ ერთი შეხედვით, იმპერფექტულობა ქართული მოდალობისთვის არ არის გადამწყვეტი ფაქტორი, რამდენადაც ქართული ზმნის ფორმებს ასპექტის თვალსაზრისით პარალელური წარმოება აქვთ მწკრივებში (აორისტისა და პერფექტული მწკრივების ჩათვლით). ქართულ ენაში, ამ კუთხით, ყველაფერი ზმნისწინზეა დამოკიდებული. ზმნისწინის დროითი ფუნქცია ძალიან პროდუქტიულია თანამედროვე ქართულში. ზოგადად მოდალურ კონსტრუქციებში საკმაოდ მნიშვნელოვანია სხვაობა სრული და უსრული ასპექტის ფორმებს შორის.

მაგალითად, *ნეტავ ხატავდეს* - მოიაზრებს სურვილს. რომ ის იყოს ხატვის პროცესში, ხოლო *ნეტავ დახატავდეს* გულისხმობს რეზულტატის სურვილს. აქ მნიშვნელოვანია ის, რომ დადგეს შედეგი, უსრული ფორმა კი პროცესის სურვილია და არა შედეგის. დედუქციური მიდგომით, ეს დასკვნა სავარაუდოდ, ტიპოლოგიურად უნივერსალური უნდა იყოს.

იმპერფექტული მოდალობის ხვედრითი წონის განსაზღვრისათვის საყურადღებოა შემდეგი გარემოება: მოდალობის კონსტრუქციაში სტატისტიკით ყველაზე უფრო ხშირი ფორმები *მინდა/უნდა* და *ვიცი/იცის* უასპექტო ფორმებია და თავისი სიღრმისეული სემანტიკით ესენი სწორედ იმპერფექტული ზმნებია.

აღსანიშნია, რომ ზოგ სამეტყველო ენაში კილო და მწკრივი (პირობითად) სხვაობს იმის მიხედვით სათქმელი პოზიტიური კონტენტი, თუ ნეგატიური. ქართულ ენას ზმნურ ფორმათა შორის ამდაგვარი ოპოზიცია არ გააჩნია. საერთაშორისო ენათმეცნიერულ სივრცეში გაზიარებულია, ის მოსაზრება, რომ ბევრ ენაში მოდალობა ზმნური კატეგორიებით არის გამოხატული, კერძოდ, საუბარია კილოზე. თუკი მოდალობას განვიხილავთ, როგორც გრამატიკულ კატეგორიას, ცხადია, მას უნდა ჰქონდეს გარკვეული სახის მარკირება. ამ მიდგომით, შესაძლოა, კავშირებითი კილოს მარკერები (ანუ კავშირებითი კილოს მქონე

მწკრივთა მარკერები) მოდალობის მორფოლოგიურ მარკერებად იქნეს მიჩნეული ქართულში. ცნობილია, რომ მწკრივის მარკერები რეალურად დრო-კილოს მარკერებია და ფაქტობრივად, დღემდე არ გვქვს ზუსტი ცალსახა მორფოლოგიური დეფინიცია - რა მარკერებია ესენი დროის, კილოსი თუ მწკრივის.

ქვემოთ მოყვანილი ცხრილები გვიჩვენებს ეპისტემური და დეონტური მოდალობის კონსტრუქციებს სამეტყველო ქართულში.

პირველი ტიპის კონსტრუქციები:

მოდალური კონსტრუქცია	მოდალური ზმნის დრო	ზმნის ფორმა	სემანტიკა
ეპისტემური ვიცი აკეთებს/აკეთებდა	აწმყო	აწმყო იმპერფექტი	ცოდნა/დარწმუნებულობა პროცესის შესახებ, მაგრამ უცნობია შედეგი
ეპისტემური ვიცი გააკეთებდა	აწმყო	მყოფადის კავშირებითი	ცოდნა/დარწმუნებულობა შედეგის შესახებ
ეპისტემური ვიცოდი აკეთებდა	წარსული	იმპერფექტი	ცოდნა/დარწმუნებულობა პროცესის შესახებ მაგრამ უცნობია შედეგი
ეპისტემური ვიცოდი გააკეთებდა	წარსული	მყოფადის კავშირებითი	ცოდნა/დარწმუნებულობა შედეგის შესახებ
დეონტური მინდა (გა)ვაკეთო	აწმყო	ოპტატივი	სურვილი პროცესის ქონისა (რეზულტატისა - პრევერბით)
დეონტური მინდა ვაკეთებდე	აწმყო	აწმყოს კავშირებითი	სურვილი პროცესის ქონისა
დეონტური მინდოდა (გა)მეკეთებინა	წარსული	მეორე თურმეობითი	სურვილი პროცესის ქონისა (რეზულტატისა - პრევერბით)

ცხრილი1.

მეორე ტიპის კონსტრუქციები:

მოდალური კონსტრუქცია	მოდალური ნაწილაკი	ზმნის ფორმა	სემანტიკა
დეონტური უნდა (გა)ვაკეთო	უნდა	ოპტატივი	საჭიროება/ვალდებულება სამომავლო (ზმნისწინიანი ფორმები რეზულტატს მოიაზრებენ)
დეონტური უნდა ვაკეთებდე	უნდა	აწმყოს კავშირებითი	საჭიროება/ვალდებულება პროცესის ქონისა
დეონტური უნდა (გა)მეკეთებინა	უნდა	მეორე თურმეობითი	საჭიროება/ვალდებულება პროცესისა (ზმნისწინიანი ფორმები რეზულტატს მოიაზრებენ)

ცხრილი 2.

მესამე ტიპის კონსტრუქციები:

მოდალური კონსტრუქცია	მოდალური ზმნა პლუს ნაწილაკი	ზმნის ფორმა	სემანტიკა
ეპისტემურ-დეონტური ვიცი (რომ) უნდა (გა)ვაკეთო	ვიცი (აწმყო) უნდა	ოპტატივი	ცოდნა/დარწმუნებულობა პროცესის საჭიროება- ვალდებულებაში (ზმნისწინიანი ფორმები რეზულტატის მოიაზრებენ)
ეპისტემურ-დეონტური ვიცი (რომ) უნდა ვაკეთებდე	ვიცი (აწმყო) უნდა	აწმყოს კავშირებითი	ცოდნა/დარწმუნებულობა პროცესის საჭიროება- ვალდებულებაში
ეპისტემურ-დეონტური ვიცოდი (რომ) უნდა (გა)მეკეთებინა	ვიცოდი (წარსული) უნდა	მეორე თურმეობითი	ცოდნა/დარწმუნებულობა პროცესის საჭიროება- ვალდებულებაში (ზმნისწინიანი ფორმები)

			რეზულტატის საჭიროება- ვალდებულებას მოიაზრებენ)
--	--	--	---

ცხრილი 3.

როგორც ვხედავთ, მესამე ცხრილში მოყვანილი ფორმები შერეული მოდალობის ფორმებია. აქ წარმოდგენილია როგორც ეპისტემური ასევე დეონტური მოდალობა.

მოდალობის თვალსაზრისით ჯერ კიდევ ბევრი რამაა შესასწავლი ქართულ ენაში. დასამუშავებელია კავშირებითი კილოს შემდეგი სემანტიკური ველების მორფოსინტაქსი:

- პოტენციურობა,
- განუსაზღვრელობა,
- წინასწარმეტყველება,
- ვალდებულება,
- სურვილი /ნატვრა და ა.შ.

სტატისტიკური მონაცემები ქართული ეროვნული კორპუსის მიხედვით ასეთია: *მინდა* – 60469; *გინდა* - 17740; *უნდა* – 740258; *ვიცი* – 64437; *იცი* – 12089; *იცის* – 49007.
(<http://gnc.gov.ge/gnc/concordance>)

ჩვენ ზემოთ მოკლედ მიმოვიხილეთ მოდალობასთან დაკავშირებული სიტუაცია სამეტყველო ქართულში. ორიოდ სიტყვით შევხებით მოდალობას ქართულ ჟესტურ ენაშიც. აღვნიშნავთ, რომ ეს არის მოდალობის პირველი კვლევა ამ ენაში.

მოდალობის კვლევებს ჟესტურ ენებში არცთუ დიდი ისტორია აქვს, საკითხს სულ რამდენიმე მეცნიერი შეეხო (Brito, 1990; Wilcox & Wilcox, 1995; Shaffer, 2004). ძირითადი მიგნებები ამ სფეროში ასეთია:

- სახეზეა კროსლინგვისტური ტენდენციები,
- მოდალური ელემენტები შესაძლოა იყოს ადგილმონაცვლე წინადადებაში (ამერიკული ჟესტური ენა
<http://seattlecentral.edu/faculty/bbernstein/ASL102/102Resources/102%20handouts/102%20Modals.htm>)

- მოდალობის გაფორმებაში მნიშვნელოვან როლს თამაშობს მეტაფორული აზროვნება,
- დეონტური მოდალობისას მოძრაობები შედარებით მარტივი და ენერგიულია, ხოლო ეპისტემური მოდალობის კინეტიკა განმეორებითი და ნაკლებ ენერგიულია ბრაზილიურ ჟესტურ ენაში (Brito 1990). ანალოგიური ვითარება იკვეთება ამერიკულ ჟესტურშიც (Wilcox & Wilcox 1995)
- ზოგ მკვლევარს მიაჩნია, რომ დეონტური მოდალობა უფრო საბაზისოა ეპისტემურთან შედარებით (Shaffer 2004:177). მოდალობა ხშირად განისაზღვრება როგორც საჭიროებისა და შესაძლებლობების კონცეპტუალური დომენი. ეს გამოხატება გარკვეული ლექსემებითა და დამხმარე ზმნებით ან კილოს გრამატიკული კატეგორიით ზმნის ფორმაში (Shaffer (2004:177)
- გრამატიკალიზაციის პროცესი ჟესტურ ენებში ოპერირებს სამეტყველო ენების მსგავსად (Wilcox 2016)
- ამრიგად, იკონურობა და მეტაფორა მოდალობის კონფიგურაციებში განმსაზღვრელ როლს თამაშობს.
- ხაზგასასმელია არამანუალური ანუ მიმიკური ელემენტების მნიშვნელოვანი როლი მოდალობის კუთხით. ზოგადად, ჟესტურ ენებში იმპერფექტული მოდალობა გადმოცემულია განმეორებითი ჟესტებით (Wilcox 2004).
- დიდი მნიშვნელობა აქვს ჟესტის შესრულების მანერას, როგორც ინტონაციას სამეტყველო ენებში ((Pfau & Steinbach 2006:72).სწრაფი, ფართო და ინტენსიური ჟესტები უფრო ძლიერ ვალდებულებებს, შესაძლებლობებსა და საჭიროებებს გამოხატავს, ვიდრე ნელი და პატარა ჟესტები.

ქართულ ჟესტურ ენაში მოიპოვება ზემოთ აღნიშნული სამივე ტიპის მოდალობის კონსტრუქცია.

პირველი ტიპის კონსტრუქციები:
 ეპისტემური ვიცი აკეთებს:

ეპისტემური ვიცი გააკეთებს:

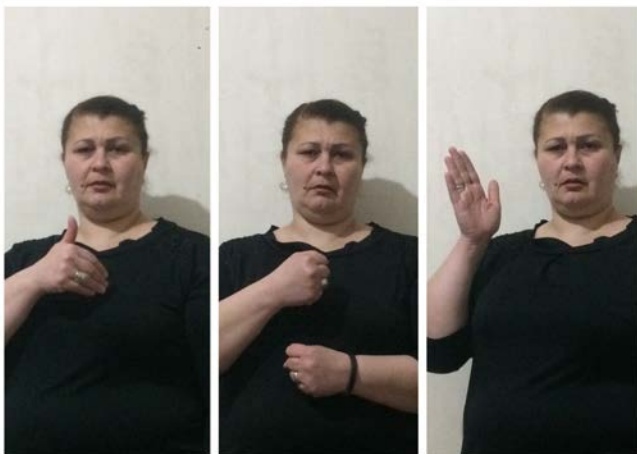
აქ პირველი ფოტო ასახავს მოდალურ ფორმას ვიცი, მეორეზე წარმოდგენილია კეთება ზმნა, მესამე ფოტო უჩვენებს მომავალ დროს, ხოლო ბოლო, მეოთხე ფოტოზე გამოსახულია აუცილებლობის სემანტიკის ქესტ-მორფემა.

უარყოფითი ეპისტემური ფორმა არ ვიცოდი (თუ) გააკეთებდა:

საგულისხმოა, რომ როგორც პირველ ორ ფოტოზე ჩანს, არ ვიცოდი არის ფაქტობრივი ჯამი ორი ფორმისა „არ ვიცოდი“ პლუს „არა“. ასეთი კომბინაცია მხოლოდ წარსული დროის უარყოფით ფორმებში გვხვდება. ეს არის ორმაგი ლექსიკური უარყოფა, რადგანაც პირველ ფოტოზე მოცემული პირველი ერთეული უკვე არის უარყოფითი ფორმა „არცოდნა“ და არა-ნაწილაკი მხოლოდ წარსულ დროში ემატება. მეოთხე ფოტო ასახავს თუ კავშირს, ხოლო ბოლო ფოტოზე მოცემულია პირდაპირი ობიექტის მესამე პირის ნაცვალსახელოური ფორმა.

დეონტური მიხდა გავაკეთო:

უარყოფითი დეონტური ფორმა არ მინდა გავაკეთო:

აღსანიშნავია, რომ ისევე როგორც ვიცი და არ ვიცი, მინდა და არ მინდა სხვადასხვა ლექსემებია ანუ სხვადასხვა ჟესტებია. აქ უარყოფითი ნაწილაკი არა არ არის წარმოდგენილი.

მერე ტიპის მოდალური კონსტრუქციები:

დეონტური უნდა გავაკეთო:

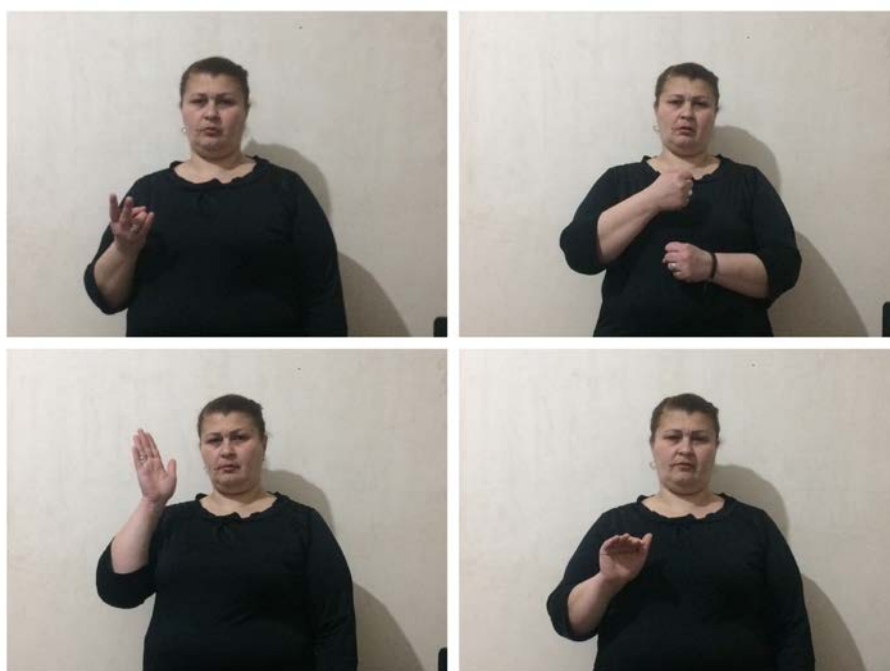
აქ პირველ ფოტოზე ასახულია მოდალური ნაწილაკი უნდა.

უარყოფითი დეონტური ფორმა არ უნდა გავაკეთო:

როგორც ვხედავთ, *უნდა* და *არ უნდა* ასევე განსხვავებული ჟესტებია უარყოფითი ნაწილაკის გარეშე წარმოდგენილი.

დეონტური *უნდა* გამეკეთებინა:

უარყოფითი დეონტური არ უნდა გამეკეთებინა:

ამ მოდალურ კონსტრუქციას (არ უნდა გამეკეთებინა) ბოლოში ერთვის ჟესტი შემეშალა /შეცდომა დავუშვი, რომელიც წარმოდგენილია ბოლო ორ ფოტოზე.

მესამე ტიპის მოდალური კონსტრუქციები:

ეპისტემურ-დეონტური ვიცი (რომ) უნდა გავაკეთო:

უარყოფითი ეპისტემურ-დეონტური არ იცო (რომ/თუ) უნდა გავაკეთო:

უარყოფითი ეპისტემურ-დეონტური არ იცოდ (რომ/თუ) უნდა გამეკეთებინა:

ბოლო ორი ფოტო ასახავს კავშირებითი კილოს ნიშნებს, რაც ფაქტობრივად არის მოდალობის მარკერები ენაში.

დასასრულ, უნდა აღვნიშნოთ, რომ ქართულ ჟესტურ ენას წარმატებით შეუძლია ყველა ტიპის მოდალური კონსტრუქციის გადმოცემა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

Boeder Winfried (access 2017) Mood in Modern Georgian. Oldenburg. p. 603-632

Brito, Lucinda Ferreira. 1990. Epistemic, alethic, and deontic modalities in a Brazilian Sign Language. In Susan D. Fisher & Patricia Siple (eds.), *Theoretical Issues in Sign Language Research*. Vol 1: Linguistics, 229-259. Chicago & London: The University of Chicago Press.

Chien-hung Lin & Jung-hsing Chang. Modality in Taiwan Sign Language. The 2009 International Conference on Role and Reference Grammar, University of California, Berkeley, California,

August 7-9, 2009

<http://wings.buffalo.edu/linguistics/people/faculty/vanvalin/rrg/RRG09/Lin%20&%20Chang%20Modality%20in%20Taiwan%20Sign%20Language%20.pdf> Access 2016 15.10.

Ethnologue of the world's languages. The 13th edition of the Summer Institute of Linguistics. 1996. <http://www.ethnologue.com/13/special.html>

Herrero-Blanco, Ángel & Ventura Salazar-García The Expression of Modality in Spanish Sign Language. http://home.hum.uva.nl/fdg/working_papers/WP-FDG-83_Herrero&Salazar.pdf Access 2016 15.10.

Hoye, Leo. 1997. Adverbs and Modality in English. New York: Longman

Tania Kuteva, Bas Aarts, Gergana Popova and Anvit Abbi. The grammar of “counter-to-facts” http://www.eva.mpg.de/fileadmin/content_files/linguistics/conferences/2015-diversity-linguistics/Kuteva_COUNTER-TO-FACT-FINAL_slides.pdf (presentation)

Makharoblidze T. (2016) *lingvist'uri c'erilebi -III. LINGUISTIC PAPERS - III*. TSU, A. Chikobava Institute of Linguistics. Tbilisi. ISBN 978-9941-13-511-8 446 pp.

Makharoblidze T. (2015) Georgian Sign Language Dictionary. Ilia State University; Shota Rustaveli National Scientific Foundation. Tbilisi. ISBN 978-9941-16-225-5 1368 pp.

Makharoblidze T. (2012) Georgian Sign Language. Ministry of Education and Science, USIAD, Save Children International. Tbilisi. 2012 615pp.

Makharoblidze Tamar (2017) Concerning Some Issues of Imperfective Modality in Spoken and Signed Georgian. Conference on Historical Linguistics of the Caucasus. Paris, École Pratique des Hautes Études, April 12-14, 2017.

Meier, Richard P. (ed.) 2002. Modality and Structure in Signed and Spoken Languages. Cambridge: Cambridge University Press.

Palmer, Frank. 1986. Mood and Modality. Cambridge: Cambridge University Press.

Roland Pfau and Markus Steinbach (2006) Modality-Independent and Modality-Specific Aspects of Grammaticalization in Sign Languages. Linguistics in Potsdam 24. Series editors: Heiner Drenhaus, Ruben van de Vijver, Ralf Vogel. ISSN: 1616-7392; ISBN: 978-3-939469-53-7 pp. 98

Seattle Central Community College. ASL 122 UNIT 6. Sentences Incorporated Modals <http://seattlecentral.edu/faculty/bbernstein/ASL102/102Resources/102%20handouts/102%20Modals.htm>

Shaffer B. (2004) Information ordering and speaker subjectivity: Modality in ASL. Cognitive Linguistics 15 (2) pp.175-95

Elise Stickles 2020. Metaphors in the Modals: ASL Modals and Mental Spaces. University of California, Berkeley (presentation) https://web.stanford.edu/~stickles/slides/isgs_4.pdf

Sharashenidze N. 1999b. *unda* modaluri pormis istoriisa da morposint.aksuri analizisatvis. *Enatmecnierebis sak.itxebi* 4: 49–56.

The Georgian national Corpus <http://gnc.gov.ge/gnc/concordance>

Wilcox, Sherman. 2004. Gesture and language. Cross-linguistic and historical data from signed languages. *Gesture* 4.43-73.

Wilcox, Sherman & Phillis Wilcox. 1995. The gestural expression of modality in ASL. In Joan Bybee & Suzanne Fleischman (eds.), *Modality in Grammar and Discourse*, 135-162. Amsterdam: John Benjamins.

Wilcox, Sherman. 2016 *Modality in American Sign Language*.
https://www.academia.edu/1330118/Modality_in_American_Sign_Language Access 2016, 5.10.

Makharoblidze Tamar

Concerning Some Issues of Modality in Georgian

(Abstract)

Modality is one of the most fascinating and most complex fields of the language studies. In linguistics the term “modality” has been used for different types of reality. In general, there are three traditionally accepted meanings for this term, depending on whether one is referring to logical, discursive or grammatical facts. Recently it has acquired a new meaning, related to the channel employed in forming messages. Even if we consider only grammatical content of this term, modality is an extremely complex category resisting a general common definition capturing all the factors involved. (Herrero-Blanco & Salazar-García. Acc. 2016 15.10.)

Modality can be classified into deontic and epistemic modality (Palmer 1979; Høye 1997): (a) Epistemic modality is concerned with matters of knowledge or belief on which basis speakers express their judgments about states of affairs, events or actions (Høye 1997:42). (b) Deontic modality is concerned with the possibility or necessity of acts in terms of which the speaker gives permission or lays an obligation for the performance of actions at some point in the future (Høye 1997:43). In Georgian (and not only) sometimes the difference between the epistemic and deontic modality is not very clear and the same modal verb or particle (*unda* for example, which is the most frequent element for modality and now is becoming a particle) can display epistemic and deontic contents. Unfortunately in Georgian linguistic literature there is a lack of researches concerning the modality.

In modern spoken Georgian modality content often occurs with the following verbal forms: *minda* ‘I want’/*unda* ‘should’, *šeizleba* /*šesazloa* ‘it is possible’, *vpikrob* ‘I think’/*sapikrelia* ‘one could/may think’, *ve č’vob* ‘I doubt’ /*sae č’voa* ‘It is doubtful’, *vvaraudob* ‘I suppose’ /*savaraudoa* ‘It could be’/ ‘supposed’, *vgrznob* ‘I feel’ / *igrznoba* ‘One can feel’, *c’xadia* ‘it is

clear' *natelia* 'it is clear'. Besides the abovementioned verbs spoken Georgian uses the particles: *lamis* 'almost', *titkmis* 'almost', *k'inayam* 'almost', *ikneb* 'maybe', *egeb/egebis* 'let it be'/'if', *net'av/netavi* '(I) wish' – to display the approximation, willing or expectation. The combination of the modal (non-verbal) element with approximation semantics and the finite verb looks as follows: A. The particle of approximation + aorist = past tense with non-realized action (*lamis movida* – He almost came, but the fact is that he has not come and we have the negative result.) B. The particle of approximation + optative = present tense with almost performed action (*lamis movides* – he is about to come and we are not sure how the process ends.)

The difference between perfective and imperfective forms of the following modal constructions is principal, compare: A. *net'av xat'avdes* 'I wish him/her painting' and B. *net'av daxat'avdes* 'I wish him to paint'. The first modal construction (A) means the wish him/her to be able to paint, or being in the process of painting; while the second one (B) means that the wish is to have a result – painted (something) by him/her. Imperfective modality is process oriented action in difference from result-oriented perfect forms. Deductively, this difference seems to be universal.

In spoken Georgian the preverbs have the crucial role for the category of aspect. Interestingly, Georgian verbs may have perfect or imperfect /durative forms almost for the all rows of conjugation – including even aorist, perfect and pluperfect (Compare the forms: *vc'ere* and *dav'cere*, *mi'ceria* and *damic'eria*, *mec'era* and *damec'era*).

Modality can be displayed by the certain constructions – the combinations of the modal verbs and/or particles displaying epistemic and/or deontic content and the proper forms of finite verbs.

Georgian Sign Language (GESL) also can display the modality semantics with the combination of manual and facial signs. Crucially, imperfective modal constructions are displayed by the repeated signs. Modals in GESL can occur in the pre-verbal, clause-final, or clause-initial positions like the many other sign languages.

Keywords: modality, imperfective modality, Georgian, Georgian Sign Language, GESL

კვლევა განხორციელდა შოთა რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდის
ფინანსური მხარდაჭერით - 218 000 „მოდალობის კატეგორია ქართულ ენაში“ და
216702 „ქართული ქესტური ენის ზმნის მორფოლოგია“